

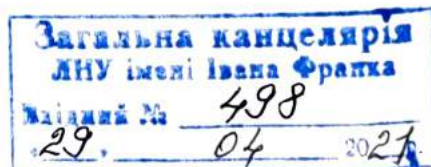
ВІДГУК

Офіційного опонента кандидата філологічних наук, доцента
Сороки Тетяни Вячеславівни про дисертацію Шаповал Ірини Анатоліївни
**"Семантико-прагматичні параметри оптатива
в українській та англійській мовах",**
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне
мовознавство

Дослідження І.А Шаповал присвячене проблемі вивчення оптативності як самостійного типу ірреальної модальності в сучасних українській та англійській мовах.

Неослабний інтерес дослідників до змісту категорії *бажальності*, зокрема в аспекті її параметризації, обумовлений, великою мірою, семантикою мовних засобів вираження *волевиявлення* з точки зору їх парадигматичних відношень і синтагматичних зв'язків (М.Ю. Бабенко, В.А. Дмитренко), когнітивною проекцією поняття *бажання* у систему семантичних примітивів (А. Вежбицька, Ю.Д. Апресян), дискурсивним (О.В. Алтабаєва, О.І. Беляєва) і номінативним (О.П. Васильєва) потенціалом та контекстуальною інформаційністю.

Актуальність роботи зумовлена недостатнім науковим висвітленням у лінгвістичних студіях проблеми систематизації знань про феномен оптативності, зосереджуючи увагу лише на окремих його аспектах, що, у свою чергу, зумовлює необхідність комплексного зіставно-типологічного та порівняльного аналізу цього різновиду модальної категорії та випрацювання методологічної бази для його вивчення. Актуальність дисертаційної роботи підсилюється тим, що прикладний аспект дослідження мовного втілення оптативності як форми вербального вираження бажаного представниками української та англійської спільнот, зокрема через дискурсивне функціонування у вигляді структур предикативного та предикатного форм висловлювання, важливе для розробки таких нагальних проблем, як

принципи організації людської свідомості і процеси концептуалізації та категоризації світу, що відповідає інтересам сучасної лінгвістики.

Проблематика дисертації І.А Шаповал безпосередньо пов'язана з колом питань, які досліджуються на кафедрі загального та германського мовознавства Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» в межах наукової теми Міністерства освіти і науки України «Лінгвістика тексту» (0115U006807).

Здобувачем коректно, лаконічно й чітко визначені мета дисертації, об'єкт і предмет дослідження. За мету дослідження І.А Шаповал ставить виявлення особливостей семантико-прагматичних параметрів оптатива в сучасних українській та англійській мовах, а об'єктом виступають оптативні висловлювання в зазначених мовах. Предмет дослідження становить семантичні, лінгвопрагматичні та дискурсивні властивості оптативних висловлювань в двох аналізованих мовах.

На нашу думку, авторці вдалося досягнути поставленої мети, послуговуючись комплексом методів, як загальнонаукових (індукція, дедукція, аналіз, синтез), так і спеціальних лінгвістичних, з-поміж яких інтегровано застосовувалися зіставно-типологічний, методика прагматичної інтерпретації і дискурс-аналізу.

Достатній за обсягом матеріал дослідження (1200 фрагментів з англомовної та української художньої літератури з оптативними висловлюваннями) свідчить про прагнення дисертантки виявити універсальні риси репрезентації оптативності та її національно-культурну специфіку інтерпретації в українській та англійській мовах, а також забезпечує обґрунтованість наукових положень дисертації.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертації, варто вказати на результати, що мають наукову новизну. В роботі вперше застосовано комплексний системно-структурний підхід до вивчення оптативності в українському та англійському художніх дискурсах і виокремлено типологію предикативних та предикатних висловлювань шляхом визначення в кожній із

досліджуваних мов відповідних семантико-прагматичних субкатегоріальних значень.

Практична цінність дисертації полягає в можливості використання отриманих результатів дослідження в навчальних курсах закладів вищої освіти: Теоретична граматики (розділ "Дієслово"), Лексикологія української та англійської мов (розділ "Семантична структура слова"), Стилїстика (розділ "Функціональні стилі").

Оформлення роботи та виклад матеріалу в цілому заслуговують на схвалення. Завдання, що ставить дисертантка для досягнення своєї мети, варті позитивної оцінки і логічно та послідовно реалізуються в структурних частинах роботи, яка містить анотації, вступ, чотири розділи з висновками до кожного з них, загальні висновки, список використаних джерел (392 найменування, із яких 83 – іноземними мовами), список джерел ілюстративного матеріалу (66 позицій, із яких 34 – українські та 32 – англійські твори). Загальний обсяг дисертації – 266 сторінок, з них основного тексту – 228 сторінок.

Основні положення дослідження викладено в 6-ти одноосібних публікаціях, 5 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях України та 1 – в науковому періодичному виданні іншої держави, 4 тезах доповідей – у збірниках матеріалів наукових конференцій, належним чином відображають основний зміст роботи.

Автореферат дисертаційного дослідження повністю відображає його зміст.

У вступі розкрито сутність досліджуваної проблеми, обґрунтовано обрання теми дисертації, докладно з'ясовано її актуальність, сформульовано мету і завдання роботи, описано методи дослідження, визначено об'єкт і предмет, схарактеризовано фактичний матеріал, а також окреслено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, виділено форми їхньої апробації.

У першому розділі "**Теоретичні засади дослідження категорії оптативності**" здійснено аналітичний огляд наукових концепцій з питань трактування оптативності як філософсько-гуманітарної категорії пізнання, причому твердження мовознавців, на які спирається І.А Шаповал, у рецензованій роботі творчо переосмислені й підпорядковані завданням дослідження. Авторка широко й, на нашу думку, доречно звертається до низки інтерпретацій, намагається максимально використати ті найбільш цінні спостереження й аргументації, що стали надбанням сучасної лінгвістики. І.А Шаповал уточнено когнітивні параметри та визначено статус оптативності в системі модальних значень як виразника ірреального бажання.

У другому розділі "**Методологічні підвалини дослідження функціонально-семантичних параметрів оптатива в українській та англійській мовах**" визначено методологічні принципи дослідження, зокрема авторкою було обґрунтовано поетапний алгоритм аналізу оптативності, випрацьовано методику моделювання мовного матеріалу, і, як результат, розроблено комплексну методику дослідження, що базується на засадах комунікативно-прагматичного підходу в двох мовах.

У третьому розділі "**Вираження предикативної оптативності в українській та англійських мовах**" виділено окремо в кожній аналізованій мові та схарактеризовано за якісним показником семантико-прагматичні властивості типологічних видів предикативних оптативних висловлювань зі значенням бажання, поради/спонукання, побоювання, осуду, нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого, побажання та продуктивні формули цих висловлювань відповідно. Авторка переконливо доводить, що до семантичних закономірностей формування оптативної ситуації у далекоспоріднених мовах належать базові конституенти: суб'єкт-мовець, адресат та предмет бажання. Представлений дисертанткою емпіричний матеріал художньо-дискурсивної оптативності обох мов розглянуто у зіставлено-типологічному аспекті за параметрами авторизованості,

адресованості та бенефактивності, що виявилось найбільш релевантним у процесі аналізу.

У четвертому розділі "**Предикатні оптативні висловлювання в українській та англійській мовах**" дисертанткою встановлено основні типологічні види предикатної оптативності, до яких віднесено висловлювання зі значенням фізичних дій, психоментальних дій, аудіовізуального сприйняття, нездійсненого бажання-шкодування стосовно минулого, поради/спонукання/прохання, вербальних дій, намірів комплексної діяльності, фізичної дії, спрямованої на зміну структури об'єкта та значенням побажання в українській та англійській мовах у зіставлено-типологічному аспекті за співвідношенням модусного та диктумного компонентів відносно суб'єкта Я-бажання та Х-бажання. Обраний підхід надав змогу авторці виявити семантичні диференційні ознаки (потенційність бажаної дії, інтенційність, авторизованість, адресованість, бенефактивність бажаної дії, часова спрямованість висловлювання), що в сукупності розглядаються як універсальна смислова риса оптативних предикатних та предикативних висловлювань.

На конкретному матеріалі дисертації добре розкрито тезу про те, що кореляція реального та ірреального, бажаного у вибраних фрагментах має ознаки фігуро-фонового представлення в обох досліджуваних мовах. Авторка уточнює, що структурування фігури, тобто бажаної ситуації, має визначається архітектурою оптативної ситуації, а сам перехід реальності у фонове тло та подальше повернення її у форму фігури забезпечує динамізм оповіді та є засобом розкриття емоційно-психологічного стану мовця.

Рисою, спільною для обох останніх дослідницьких розділів, є їх насиченість конкретним мовним фактажем, збір, класифікація та витлумачення якого засвідчує добру фахову підготовку І.А Шаповал та її вміння ефективно застосовувати теоретичні та методологічні знання у практиці лінгвістичного аналізу.

У загальних висновках підсумовано результати проведеного дослідження й окреслено перспективи подальших пошуків з цієї проблематики.

Визначаючи, безумовно, високий рівень виконаного дослідження, вважаємо за доцільне висловити деякі міркування, зауваження, що не були достатньо висвітлені в рецензованій роботі та можуть стати предметом наукової дискусії:

1. На нашу думку, потребує уточнення питання щодо призначення терміну *оптатив*, використаного в назвах Розділу 2 та п. 2.1., на відміну від суміжного поняття *оптативність*, вжитого в п.2.2. і п. 2.3.

2. Хотілося б з'ясувати, чому в Вступі не зазначається метод кількісних підрахунків, хоча в таблицях Розділів 3 і 4 наведено відсоткові показники диференціації виконавця бажаної дії, предметів бажання, канонічність ситуації спілкування в предикативних та предикатних оптативних висловлюваннях у зіставлюваних мовах. В зв'язку з цим, не зовсім зрозумілою виявляється застосована процедура представлення статистичних даних у всіх таблицях обох розділів.

3. Вважаємо, що в об'єкті та предметі дослідження варто було б конкретизувати все ж таки художній дискурс, оскільки про це свідчать низка завдань, наукова новизна та теоретична значущість, а в самій роботі застосовано як методика прагматичної інтерпретації, так і дискурс-аналіз. Хотілося б також почути власну дослідницьку позицію дисертантки щодо трактування художнього дискурсу з точки зору оптативних ситуацій, що складають його.

4. Незважаючи на ретельний аналіз лінгвістичної літератури з проблеми дейксиса в мові та мовленні (п. 1.4.4. *Дейктичні засоби в оптативних висловлюваннях*), в роботі, на жаль, бракує посилань на праці вітчизняного науковця – доктора філологічних наук, професора Терехової С.І.

5. Для більш наочної репрезентації результатів дослідження доречним було б сформулювати загальні висновки у вигляді пронумерованих положень, а в кінці кожного розділу бажано було б вказати в яких публікаціях дисертантки знайшли відображення отримані спостереження і висновки.

Наведені зауваження й побажання, однак, не знижують загальної позитивної оцінки роботи, яка є оригінальним, самостійним, ґрунтовним дослідженням. Результати дисертації є теоретико-практичним внеском у розвиток сучасної теорії оптативності в царині її дискурсивної спрямованості.

Кандидатська дисертація **"Семантико-прагматичні параметри оптатива в українській та англійській мовах"** є цілісним і завершеним науковим дослідженням, яке формально і змістовно відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015, а її авторка, Шаповал Ірина Анатоліївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

Офіційний опонент:

доцент кафедри англійської філології
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету МОН України,
кандидат філологічних наук
27 квітня 2021 р.

Т. В. Сорока

Підпис доцента Т.В. Сороки засвідчую.

Начальник відділу кадрів
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету
27 квітня 2021 р.

Г. М. Омельченко